

Ю. С. ШЕМШУЧЕНКО,
академік НАН України,
почесний директор
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ВІДОМИЙ ВЧЕНИЙ, ОРГАНІЗАТОР НАУКИ І ЧУДОВА ЛЮДИНА

12 листопада 2022 р. виповнилося 110 років від дня народження талановитого українського правознавця, заступника директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України Анатолія Павловича Таранова. Він залишив глибокий слід у вітчизняній юридичній науці. А тому заслуговує сьогодні на теплу згадку про нього.

Анатолій Павлович народився у м. Орську Оренбурзької губернії у робітничій сім'ї. Колись тут відбував військову службу Тарас Шевченко. А. П. Таранов рано залишився без матері, яка померла 1920 р. Відтоді виховувався у дитячому будинку м. Харкова. У 1930 р. закінчив фабрично-заводську школу при Харківському електро-механічному заводі і був направлений на роботу механіком-контролером до Трудової комуні НКВС УРСР у м. Прилуки на Чернігівщині, яку тоді очолював відомий педагог Антон Макаренко. Працюючи тут, одночасно закінчив індустріальний технікум, а у 1934 р. вступив до Харківського юридичного інституту. Закінчивши курс навчання у 1938 р., отримав диплом з відзнакою і був залишений в аспірантурі при цьому ж Інституті.

Проте навчання в аспірантурі перервала війна. Наприкінці 1941 р. А. П. Таранов за розпорядженням Народного комісаріату юстиції СРСР був направлений на роботу до Алтайського краю у статусі члена крайового суду. А наступного року А. П. Таранов деякий час працював у системі Харківського обласного суду, а потім знову – в Алтайському крайовому суді.

На початку 1943 р. Анатолій Павлович був призначений ревізором управління навчальних закладів Народного комісаріату юстиції СРСР. А у червні 1943 р. він стає директором судово-прокурорських курсів УРСР у м. Саратові. У 1944–1947 рр. А. П. Таранов – начальник відділу навчальних закладів Мінюсту УРСР. У 1948 р. помер і його батько. За трудові заслуги Анатолій Павлович був нагороджений медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.».

Післявоєнний життєвий і творчий шлях А. П. Таранова пов'язаний з Києвом. З 1947 р. він працював старшим викладачем Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. А у 1952 р. поєднав свою долю і наступне життя з юридичною наукою, перейшовши працювати до нещодавно створеного Сектору держави і права АН УРСР. Тут він захистив кандидатську і докторську дисертації, очолював структурні підрозділи Інституту, був вмі-

лим організатором науково-дослідної роботи, постійно працював над удосконаленням її форм і методів.

Анатолій Павлович багато зробив для перетворення Сектору у відповідний Інститут. Як заступник директора Сектору він у цьому питанні тісно співпрацював з президентом НАН України Б. Є. Патаном, директором Сектору Б. М. Бабієм та іншими ініціаторами. А. П. Таранов для погодження даного питання неодноразово виїздив до Москви, контактував з відповідними посадовцями та республіканському рівні. Його зусилля не були марними. У 1969 р. на базі Сектору держави і права було утворено відповідний академічний Інститут. У його складі посаду заступника директора з наукових питань з 1969 по 1979 р. обіймав Анатолій Павлович.

Вчений здобув визнання лідера української школи конституційного права. Певний час він очолював відділ проблем державного і господарського управління та відділ державного (конституційного) права. Опублікував близько 200 наукових праць. А у 1981 р. він став лауреатом Державної премії УРСР за працю «Політична організація розвинутого соціалістичного суспільства» (співавтор і відповідальний редактор).

А. П. Таранов багато уваги також приділяв зміцненню наукових зв'язків з практикою державно-правового будівництва. Він є автором фундаментальних праць з теорії конституційного права, які не втратили свого значення і до теперішнього часу.

Правознавець був учасником процесу підготовки багатьох конституційних актів. У 1967–1969 рр. був депутатом Київради. Ним були підготовлені такі монографічні праці, як: «Історія Конституції УРСР» (1957 р.), «Основні принципи Конституції Української РСР (1968 р.)», «Конституція загальнонаціональної держави (1980 р.)», «Конституція УРСР: реалізація принципів і норм» (1987 р.) та ін. Він автор навчального посібника для 10-го класу «Конституція СРСР і УРСР». У 1972 р. А. П. Таранова Інститут висував кандидатом у члени-кореспонденти АН УРСР за спеціальністю «право».

З Анатолієм Павловичем я познайомився під час вступних іспитів до аспірантури (1966 р.). Він одразу справив на мене позитивне враження. Я був прикріплений до відділу проблем державного і господарського управління, яким керував А. П. Таранов. Він же став моїм науковим керівником. Допоміг обрати тему кандидатської дисертації «Прокурорський нагляд за законністю в діяльності виконавчо-розпорядчих органів місцевих рад».

Анатолій Павлович здійснював функцію керівника науковою діяльністю у режимі м'якого диригування. У деталі не вдавався, а зосереджував увагу головним чином на принципових питаннях. А 1 листопада 1969 р. мене було зараховано на посаду молодшого наукового співробітника. Наказ про це підписав виконувач обов'язків директора Інституту А. П. Таранов. Усього ж він підготував двох докторів і 7 кандидатів юридичних наук.

Анатолій Павлович був представником класичної школи вітчизняної системи права. Спочатку він робив акцент на дослідженні проблем державного права України. Але вчений не зациклований на догмах радянського періоду, а після проголошення незалежності України творчо розвивув низку принци-

пових положень теорії конституційного права. Можна з певністю стверджувати, що А. П. Таранов був серед провідних розробників теорії конституційного права у незалежній Україні. Він був біля керма школи конституційного права в Інституті.

А. П. Таранов був людиною і вченим високого авторитету і активної громадянської позиції, володів глибокою логікою мислення і високою лекторською та ораторською майстерністю. Його виступи на наукових конференціях, в аспірантських, студентських та інших аудиторіях викликали жвавий інтерес. Володів українською, російською і німецькою мовами.

Він був не тільки цікавим співрозмовником, а й сам умів слухати інших. Для нього не мало значення – виступає академік, професор чи аспірант. Кожного він слухав уважно, не відводячи очей від промовця. За потреби – вступав у аргументовану полеміку з виступаючим.

Анатолій Павлович любив життя в усіх його проявах. Пишався тим, що працює в системі Національної академії наук України. Сприяв своїм колегам у вирішенні тих або інших питань. Був оптимістом. У молоді роки захоплювався футболом та іншими видами спорту. Потім став уболівальником київського «Динамо». Футболісти цієї команди подарували йому футбольний м'яч зі своїми дарчими підписами.

Після роботи А. П. Таранов часто засиджувався за шахівницею, любив рибалку і преферанс, нерідко запрошував і мене на різноманітні спортивні змагання. Носив одяг вітчизняного виробництва, завжди був охайно вдягнутий. Курив цигарки «Прима». Любив Київ, зокрема прогулянки Володимирської гіркою. Був хорошим сім'янином. Взаємини у сім'ї були теплими і доброзичливими, що позитивно впливало на виховання двох дітей. Визначальним для них був особистий приклад батьків. Анатолій Павлович мав державні нагороди – ордени «Трудового Червоного Прапора», «За заслуги» та ін.

У червні 1976 р. Анатолій Павлович попросив звільнити його від посади заступника директора Інституту у зв'язку з погіршенням стану здоров'я. Йому пішли назустріч. Його звільнили з цієї посади, але залишили на посаді завідувача відділу державного (конституційного) права. З червня 1986 р. він обійняв посаду провідного наукового співробітника-консультанта. Це була його остання посада в Інституті.

У листопаді 1997 р. колектив Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України урочисто відзначив 85-річчя Анатолія Павловича. На засіданні Вченої ради друзі і колеги тепло вітали його з ювілеєм. Це був останній публічний бенедіс професора. У 1999 р. його не стало на 87-му році життя.

А у листопаді 2012 р. юридична спільнота України відзначила 100-річний ювілей від дня народження Анатолія Павловича. До цієї дати Інститут видав «Вибрані праці» вченого. Була тут і моя стаття – «Він залишив глибокий слід у моєму житті». Сьогодні ж можна сказати, що життя і діяльність Анатолія Павловича є прикладом служіння науці і народові України.